

Kulturdepartementet
PB 8030
0030 Oslo

Oslo, 31.august 2016

Høring - forslag til ny åndsverklov

1. Innledning

Vi viser til Kulturdepartementets høring med frist 1. september 2016.

Forleggerforeningen er en bransjeorganisasjon for forlag som representerer den vesentlige del av bokomsetningen i Norge. Forleggerforeningen har over 90 medlemsforlag. Foreningen tar hånd om fellestiltak og service overfor medlemsforlagene. Forleggerforeningen har inngått normalavtaler med forfatterforeningene og oversetterforeningene, samt Bokavtalen med Bokhandlerforeningen. Forleggerforeningen er medlem av Kopinor og Norwaco og støtter i all hovedsak¹ disse organisasjonenes høringssvar på feltet for kollektiv forvaltning.

2. Oppsummering av Forleggerforeningens syn på lovforslaget

- Forleggerforeningen støtter at hovedreglene og prinsippene som gjeldende lovgivning er bygget på, blir videreført.
- Åndsverklov Kapittel 5 Opphavsrettens overgang bør endres. Utkastet §5-1 (Spesialitetsprinsippet) er utformet slik at det vil ha en prosessdrivende effekt og representerer et unødvendig supplement til de alminnelige bevisreglene. Utkastet §5-3 (Krav om rimelig vederlag) er egnet til å skape usikkerhet i avtaler om overdragelse av rettigheter. Kollektive normalkontrakter må som et minimum unntas. Det samme gjelder utkastet §5-5 (Oppsigelse av avtale ved manglende bruk).
- Forleggerforeningen vil også be Departementet balansere på nytt åndsverkloven § 12 (eksemplarframstilling til privat bruk). Bestemmelsen har endret virkning med den teknologiske utviklingen.
- Forleggerforeningen mener det er behov for å gi forlagene selvstendige rettigheter i åndsverkloven. Forlagenes investeringer må beskyttes bedre, blant annet slik at det ikke rokkes ved forlagenes rettmessige del av Kopinormidlene.

¹ Vi er ikke enig med Norwaco at det er formålstjenlig med egen lempingsbestemmelse i åndsverkloven, heller ikke at bevisbyrden alltid skal ligge hos den som får en opphavsrett overdratt til seg.

3. Forholdet til EU-reformen

Det er naturlig at enkelte spørsmål må avvente nærmere signaler og lovgivning fra EU. I den anledning er det viktig å understreke at Forleggerforeningen og andre norske rettighetshavere er tilfreds med at balansen mellom brukere og rettighetshavere synes være gjenfunnet i EU-diskusjonen. Forleggerforeningen forventer derfor ikke en revolusjon, men en balansert reform av opphavsretten på EU-nivå, som tar sikte på å harmonisere unntakene fra eneretten. Respekten for opphavsretten og dens økonomiske betydning må opprettholdes. Grunnmuren, eneretten til egen skapende innsats, må bestå. Det er nødvendig for at man skal kunne ha velfungerende verdikjeder i kulturbransjen. Forleggerforeningen forventer derfor at det på EU-nivå ikke vedtas nye unntak fra eneretten eller drastiske utvidelser av eksisterende unntak, og oppfordrer Departementet til å bidra i så måte.

I kjølvannet av en EU-dom om datavareprogram (Usedsoft), en dom som ga kjøper av dataprogramlisenser rett til å videreselge dem selv om selger ikke ønsket det, ble det anført at dette også måtte gjelde for e-bøker². Til tross for at tyske domstoler har slått fast at konsumpsjonsprinsippet som gjelder for datavareprogram ikke kan videreføres til e-bøker, så blir det fortsatt argumentert på EU-nivå for en utvidelse av konsumpsjonsprinsippet. En slik endring vil kunne undergrave eneretten og radere ut en velfungerende verdikjede i bokmarkedet i Norge. Derfor støtter Forleggerforeningen lovforslaget i at spredningsretten ikke kommer til anvendelse for digitale utgivelser.

Forleggerforeningen ser med interesse at det på EU-nivå nå diskuteres behovet for en egen utgiver-/forlagsrettighet («publishers' related right»)³, og ber Departementet følge EU-kommisjonens initiativ rundt dette i det videre arbeidet med ny åndsverklov.

4. Kommentarer til lovutkastet

4.1 Innledende kommentar

I det følgende kommenteres enkelte av lovutkastets bestemmelser nærmere. Kommentarene er inndelt etter foreslått kapittelinndeling i ny lov.

4.2 Kapittel 1

Generelle kommentarer

Vi støtter forslagene om å innta den foreslåtte legaldefinisjonen av åndsverk.

² En kunde kan videreselge papirbøker som han har kjøpt, selv om forlaget skulle ha avtalt noe annet med kunden eller bokhandelen forlaget har solgt bøkene til. Det følger av konsumpsjonsregelen i Åndsverkloven. Det vil si at en kunde kan videreselge, overdra ved arv og på visse vilkår låne ut, en papirbok. Begrunnelsen for at rettighetshavernes økonomiske rettigheter uttømmes, og at det dermed tillates med et annenhåndsmarked, er at rettighetshaverne kan beregne et vederlag som dekker videreutnyttelsen. En kjøper kan ikke – under dagens rettstilstand – videreselge digitale utgivelser uten å ha fått samtykke fra forlaget (rettighetshaverne) til å gjøre det. Dette er rimelig. Man kan ikke trekke en analogi mellom papirbok og digitale utgivelser. En digital utgivelse eldes ikke på samme vis som en papirbok. En antikvariat vil konkurrere lite med førstehåndsomsetningen av papirbøker. Slik vil det ikke være for digitale utgivelser.

³ Vi har fått opplyst fra Den europeiske forleggerforening at «the expected proposal will address the following FEP priorities: exception for TDM, educational exception, exception for preservation, publishers right, remuneration of authors.

4.3 Kapittel 2

§ 2-2 Opphavsrettens innhold

Vi støtter Departementets forslag om å gjøre strømming av ulovlig utlagt innhold ulovlig. Vi mener imidlertid at uklarheten rundt hvorvidt strømming av slikt innhold er lovlig eller ulovlig, først og fremst stammer fra en unyansert uttalelse i tidligere lovforarbeider. Etter gjeldende rett er det ikke lovlig å strømme ulovlig utlagt innhold.

Vi minner i denne sammenheng om at opphavsmannens enerett også gjelder for fremstilling av midlertidige eksemplarer av et verk, og at strømming av ulovlig utlagt innhold derfor kun er lovlig dersom den aktuelle strømmingen faller inn under unntaket for «visse» midlertidige eksemplarer i någjeldende § 11a. En alternativ innfallsvinkel til å oppnå samme resultat kan derfor være å gjøre endringer i denne bestemmelsen som klart avgrenser mot strømming av ulovlig utlagt innhold, og ikke i den foreslåtte § 2-2. Ved en slik alternativ løsning er det imidlertid viktig å avgrense bestemmelsen på en slik måte at det ikke blir tvil om at tradisjonell browsing/surfing på nett fremdeles skal være lovlig uten at en skal måtte forsikre seg om lovligheten av innholdet på nettsidene en besøker.

§ 2-9 a

Ordlyden «en opphaver» må rettes til «én opphaver», siden det dreier det seg om åndsverk skapt av én enkelt opphaver og ikke av flere.

4.4 Kapittel 3

Generelle kommentarer

Forleggerforeningen støtter Departementets forslag til endringer i § 3-8 om eneretten til databaser, og anser at endringene vil bringe den norske bestemmelsen mer i overensstemmelse med EU-retten. Vi etterlyser imidlertid en henvisning til §5-6 om åndsverk skapt i ansettelsesforhold. Det virker rimelig at sistnevnte bestemmelse også gjelder for databaser.

4.5 Kapittel 4

§ 4-3 Private eksemplarer

Som Departementet skriver har prinsippet om unntak fra eneretten til eksemplarframstilling til privat bruk blitt satt på prøve av den teknologiske utviklingen som har funnet sted siden vedtakelsen av någjeldende åndsverklov. Vi mener at bestemmelsen må balanseres på nytt.

Den tidligere bestemmelsen ble skrevet i en tid da kopiering av verk foregikk ved fotokopiering, noe som da var en tidkrevende prosess. I dag er situasjonen annerledes, og mulighetene for digital massekopiering har for lengst forrykket balansen som någjeldende bestemmelse var ment å skape. Som Departementet skriver, står bestemmelsen utvilsomt i et spenningsforhold til rettighetshavernes økonomiske interesser. Forleggerforeningen er sterkt uenig i at spenningsforholdet mellom adgangen til privat kopiering og rettighetshavernes økonomiske interesser er «mindre i dag enn i 2005», i hvert fall er ikke endringen av en slik art at dette kan tillegges vekt i utformingen av en så viktig bestemmelse. For forlagene er spenningsforholdet sterkere enn noen gang, med stadig større utbredelse av nett- og lesebrett

og e-bøker. Muligheten for å massekopiere og dele lydbøker og e-bøker uten opphavsmannens eller forlagenes samtykke er en høyst reell utfordring for forlagene og forfatterne.

Vi opprettholder på denne bakgrunn våre tidligere innspill om at innstramming i adgangen til kopiering til privat bruk må til for at bestemmelsen ikke skal komme i konflikt med Bernkonvensjonens tretrinns-test, ettersom nåværende og foreslått bestemmelse i uforholdsmessig stor grad muliggjør massekopiering med et stort skadepotensiale for en rekke bransjer. En måte å gjøre dette på kan være å innta et eget punkt om at retten til privat kopiering ikke gjelder digitale utgivelser av bøker eller lydbøker, slik det i dag finnes for datamaskinprogram og databaser i digital form.

Vi støtter også Kopinors tidligere innspill om at bestemmelsen ikke bør gi rett til fremstilling av eksemplarer til «personlig yrkesmessig bruk» og mener det bør innføres et klart forbud mot å kopiere hele bøker, slik Departementet har gjengitt fra svensk rett. For øvrig viser vi til tidligere innspill og Kopinors uttalelser.

Vi henstiller til Departementet at det tydeliggjøres at retten til rimelig kompensasjon ikke er begrenset til kun originære rettighetshavere, og at det tydeliggjøres gjennom forskrift og bevilgninger at kopiering til privat bruk av litteratur også skal kompenseres.

Vi gjør også oppmerksom på at EU-domstolen nettopp har avsagt en dom som stiller spørsmål ved lovligheten av en kompensasjonsordning for kopiering til privat bruk av lyd lignende det vi har i Norge:

<http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=179784&pageIndex=0&doclang=en&mode=req&dir=&occ=first&part=1&cid=895269>

Når det kommer til Departementets forslag om å fjerne forbudet mot såkalt «fremmed hjelp» til kopiering av musikk- og filmverk, mener vi at dette vil være et steg i feil retning. Selv om både musikk- og filmverk i stor utstrekning kan kopieres enkelt uten slik fremmed hjelp, kan man enkelt tenke seg at det i fremtiden vil kunne komme sikrere beskyttelsessystemer som vanskeliggjør slik kopiering, og som da potensielt kan skape et marked for slike tjenester. Det vises i den sammenheng til at enkelte beskyttelsessystemer forutsetter stor maskinkraft for å kunne omgås, noe profesjonelle aktører i større grad har enn privatpersoner. Ettersom det ikke er noen tungtveiende grunner for å fjerne forbudet for disse verkstypene, anser vi det som formålstjenlig å beholde någjeldende formulering.

§ 4-5 Fri bruk ved offentlig fremføring og offentlig overføring i undervisning

Vi er enige med Departementet at skillet mellom det offentlige og det private område vil bero på en konkret vurdering. I kommentarene bruker Departementet imidlertid en begrunnelse knyttet til fremføring av film i klasserommet som innebærer en urimelig utvidelse av begrepet «det private området». Departementet skriver: «Etter departementets syn er det ikke grunnlag for å endre standpunktet om at fremføring og overføring innenfor ordinær klasseromsundervisning på grunn av det nære forhold mellom lærere og elever må anses å skje innenfor det private området». Det som foregår i forholdet mellom lærer og elev er relevant for mange sider av opphavsretten. For Forleggerforeningen er det klart at forholdet mellom lærer og elev ikke er av privat, men profesjonell karakter, og dermed utenfor det private området. Ønsker man å opprettholde retten til fri fremføring av film i klasserommet, må det begrunnes på en annen måte.

Vi viser for øvrig til Kopinors høringssvar s.5. Overføring av verk bør absolutt ikke omfattes.

§ 4-6 Tvangslisens for bruk av verk i undervisningsvirksomhet

Nåværende § 13 a foreslås videreført uten annet enn språklige endringer, hvilket innebærer at bare opphaveren har krav på vederlag. Forleggerforeningen mener det er rimelig at også utgiveren skal ha vederlag. Det er prinsipielt ingen forskjell mellom ordinær kopiering i undervisningsvirksomhet, som utgiveren er tilkjent en vederlagsrett for, og eksemplarframstilling for eksamensbruk. Som oftest dreier det seg om en direkte gjengivelse av en trykt side.

§ 4-16 Fri bruk for personer med nedsatt funksjonsevne

Nåværende § 17 foreslås videreført i ny § 4-16, fortsatt som en fribruksregel. Det er urimelig at ikke opphaver og utgiver får vederlag for denne bruken. Forleggerforeningen ber om at bestemmelsen også skal gi utgiver rett til vederlag.

Opprinnelig var bestemmelsen ment for blinde og svaksynte. Nå omfatter den alle med nedsatt funksjonsevne som ikke kan tilegne seg verket på vanlig måte. Det representerer en omfattende utnyttelse av opphaverens og utgiverens rettigheter som neppe samsvarer med tretrinns testen, og som helt klart representerer et vesentlig økonomisk tap for rettighetshaverne. Forleggerforeningen ber om at bestemmelsen også skal gi utgiver rett til vederlag.

§ 4-17 Tvangslisens for fremstilling og bruk av opptak for personer med nedsatt funksjonsevne

Nåværende § 17 a foreslås videreført uten materielle endringer, hvilket innebærer at bare opphaver har rett til vederlag. Bestemmelsen gir etter ordlyden rett til å fremstille lydbøker som er kommersielt tilgjengelige. Det er for det første urimelig at ikke også utgiver/produsent skal ha vederlag for slik utnyttelse som loven hjemler her. Forleggerforeningen ber om at bestemmelsen også skal gi utgiver rett til vederlag. Begrunnelsen er den samme som ovenfor for § 4-16.

Dagens lydbøker og e-bøker som tilbys i markedet vil kunne dekke behovet for de aller fleste med nedsatt funksjonsevne. Istedenfor at staten produserer produkter som allerede finnes tilgjengelig i markedet, bør staten kjøpe produktene av forlagene som tilbyr lydbøker og e-bøker, og fokusere produksjonen på litteratur som ikke allerede finnes tilgjengelig.

Vi vil derfor be om at produksjonsretten begrenses til format for det fåtall av brukere som ikke kan nyttiggjøre seg de moderne, kommersielle lyd- og e-bokproduktene. Dette kan gjøres gjennom «nærmere fastsatte vilkår»⁴. Det må være en klar avgrensning av hvilke grupper som ikke kan nyttiggjøre seg de kommersielle utgivelser som allerede finnes i markedet.

Ved fastleggingen av vilkårene er det også viktig for rettighetshaverne å unngå at lydbøkene produsert av staten ufrivillig blir kilde til ulovlig fildeling. Se undersøkelse om Pirate Bay utført av den svenske forleggerforeningen i 2008 (<http://forlaggare.se/rapporter/rapporter/2008/ljudbocker-och-e-bocker-pa-the-pirate-bay>), som uttaler blant annet: «Kartlaggningen visar också att det finns många talbøcker på the The

⁴ Vi minner om Departementets uttalelser i Ot.prp. nr 46, 2004-2005 s. 91: «Det skal for øvrig også bemerkes at dersom forlagsutgitte opptak av verkene forefinnes i markedet, gir bestemmelsen ikke noen adgang til lydbokproduksjon så lenge disse opptak også er egnet for den funksjonshemmede.»

PirateBay. Talbøcker är inte kommersiella produkter utan hocker som inlases i syfte att sakerställa att funktionshindrade får tillgång till litteraturen. Forfattarnas ersättning för detta är blygsam vilket bland annat motiveras av syftet med inlasningen. Det är oroväckande att talböckerna är så vanligt förekommande på The Pirate Bay -en trolig anledning till detta kan vara att kontrollerna på biblioteken brister.».

§ 4-18 Samleverk til bruk i undervisning mv.

Bestemmelsen bør utvides til å også gjelde digitale eksemplarer. Vi viser i den sammenheng til tidligere begrunnelse:

«Bestemmelsen avgrenser mot gjengivelse i maskinlesbar stand. Forleggerforeningen er i forhandlinger med Den Norske Forfatterforening og Norske barne- og ungdomsbokforfattere om en avtale på dette feltet. Selv om det ikke er enighet om honoraret, så virker det å være enighet om at §18 bør omfatte digitale lærebokantologier på samme måte som den i dag gjelder papirbøker. Begrunnelsen⁵ for å innføre en unntak fra eneretten på dette feltet, gjelder like fullt for digitalt materiale som papirbøker».

§ 4-19 Spredning av eksemplar

Forleggerforeningen støtter Departementets forslag om å videreføre den tradisjonelle rettsoppfatningen om at spredningsretten kun gjelder for fysiske eksemplarer og at denne ikke konsumeres for digitale verk. Leveranse av digitale utgivelser, som langvarig praksis tilsier, basert på lisensiering og ikke på overdragelse av eiendomsrett. Forskjellene mellom fysiske og digitale verkseksplarer er mange og omfattende, og de beste grunner for å forskjellsbehandle disse slik også gjeldende rettsoppfatning forutsetter.

Vi støtter også Departementets i at Usedsoft-dommen ikke kan anses å gi uttrykk for noe generelt prinsipp om digital konsumpsjon. Vi påpeker i denne sammenheng at dommens resonnement i alle tilfeller ikke kan anses å være overførbart til digitale utgivelser, noe nasjonale domstoler i EU har bekreftet i kjølvannet av dommen.

§ 4-22 Sitat

Nåværende § 22 foreslås videreført. Teksten er meget knapp og det må den kanskje være. Vi vil imidlertid gjøre Departementet oppmerksom på – noe som med fordel kan inntas i forarbeidene til loven - at Forleggerforeningen utfører arbeid for konkretisere hva som anses som god praksis i forlagsbransjens bruk av sitat, inkludert bruk av faksimiler. Forleggerforeningen vil dele dette med Departementet når arbeidet er utført.

§ 4-23 Gjengivelse av kunstverk og fotografiske verk i kritiske og vitenskapelig fremstilling og biografier

⁵ Fra forarbeidene: «Begrunnelsen for samleverkbestemmelsen i gjeldende § 18 er at man for undervisnings- og gudstjenesteformål skal være sikret tilgang til verk uavhengig av samtykke fra opphavsmannen. Man skal altså ikke kunne risikere at opphavsmannen «sensurerer» bruk av verk i undervisning og gudstjenesteøyemed». Videre «For bruk ved gudstjeneste kunne i utgangspunktet tvangslisensen videreføres for all utnyttelse, dvs også for digital utnyttelse. Det ble imidlertid ikke tatt til orde for dette i høringsforslaget, i hovedsak fordi en ikke så noe praktisk behov for dette». Nå foreligger det et slikt praktisk behov.

Nåværende § 23 foreslås videreført, hvilket innebærer at kunstverk fortsatt er unntatt fra bestemmelsen når det gjelder gjengivelse i slike skrifter av allmennopplysende karakter samt skrifter bestemt til bruk i opplæring. Siden det skal betales for gjengivelsen, bør kunstverk også omfattes av bestemmelsen i andre ledd. At Bono har en velfungerende ordning for klarering av rettigheter, er ikke et godt argument mot dette. Bono representerer ikke alle aktuelle rettighetshavere, og dessuten vil en rettighetshaver ha rett til å nekte gjengivelse. I konkrete tilfeller hvor det er viktig å gjengi et kunstverk, men hvor opphaver eller arving ikke ønsker det, kan bestemmelsen bli et hinder for ytringsfriheten.

I paragrafens tredje ledd bør også kunstverk inkluderes, gjerne mot betaling. Begrunnelsen er her tilsvarende, men med vekt på at Bono ikke representerer alle aktuelle rettighetshavere, og at det dessuten ikke alltid er enkelt å finne frem til arvinger etter alle opphavere. I det siste tilfellet er en tvangslisens viktig.

4.6 Kapittel 5 Opphavsrettens overgang

Ved siste store revisjon av loven i 1995 ble det gjort store endringer i kapittel 3. De fleste reglene som berørte forlagsavtaler ble tatt ut av loven med den begrunnelse at det i tiden fra 1970 var blitt etablert et omfattende og velfungerende system av normalavtaler som omfattet skjønnlitteratur, faglitteratur, barne- og ungdomslitteratur og oversettelser. Enkelte bestemmelser om blant annet opplag, samlede verker og kontroll ble videreført i paragraf 39e.

I det foreliggende høringsnotat foreslås det å ta ut bestemmelsene i 39e og å innføre noen nye mer generelle bestemmelser. Seks av disse berører forlagsavtaler og de er til dels på kollisjonskurs med et velfungerende normalkontraktsområde:

- 1 Spesialitetsprinsippet
- 2 Endringer og videreoverdragelse
- 3 Krav om rimelig vederlag
- 4 Lempning av avtaler
- 5 Oppsigelse av avtale ved manglende bruk
- 6 Avregning og kontroll

Mens bestemmelsene i 39e gjelder forlagsavtaler og i hovedsak harmonerer med tilsvarende bestemmelser i normalavtalene, skal de nye bestemmelsene gjelde alle former for overdragelse av rettigheter knyttet til åndsverk⁶.

I vår sammenheng vil det være viktig at styrkingen av de allmenne rettsprinsippene og den derav følgende styrking av de individuelle rettigheter i Åndsverksloven ikke blir utformet slik at de kan bryte ned grunnlaget for å opprettholde normalavtalene.

Mulighet for kollisjon mellom avtaleverket og lovbestemmelsene ligger i alle de seks nevnte paragrafene, men problemet kan løses ved at disse bestemmelsene ikke gjøres gjeldende for

⁶ Det mønster vi ser i den opphavsrettslige utvikling siden 70- tallet harmonerer med den alminnelige utvikling i Norge. Mens Gudmund Hernes' maktutredning handlet om den korporative stat, om organisasjonenes makt og om solidaritet og samarbeid og krysslojalitet, handler Øyvind Østeruds maktutredning om globalisering, rettsliggjøring og individuelle rettigheter. De to utredningene er beskrivelser av to forskjellige prinsipper for organisering av samfunn og av sosiale systemer, prinsipper som hele tiden er til stede og helt nødvendige i velfungerende samfunn, men som må balanseres og som tidvis fungerer i harmoni, men like gjerne i konflikt.

aktører som er bundet av normalavtaler. En slik løsning vil kunne styrke normalavtalene og bidra til at det blir inngått slike avtaler på felt hvor det i dag ikke eksisterer slike. Det er spesielt viktig at normalkontraktområdet blir unntatt fra reguleringen i utkastets § 5-3. Mer om dette nedenfor.

Forleggerforeningen er altså uenig i Departementets forslag til kapittel 5, og mener at disse er egnet til å skape usikkerhet i avtaler om overdragelse av rettigheter innen bokbransjen, både for overdragende opphavsmann og erverver.

§ 5-1 Spesialitetsprinsippet

Forleggerforeningen har ingen innvendinger mot å lovfeste spesialitetsprinsippet, men mener at den slik lovfesting bør være en lovfesting av gjeldende rett, nemlig at prinsippet er et tolkningsprinsipp og ikke en bevisbyrderregel. Vi har vanskeligheter med å se behovet av en slik bevisbyrderregel ettersom problemstillingene som reises i Departementets vurdering i stor grad allerede er hensiktsmessig avhjulpet av alminnelige bevisregler i norsk rett. Det vises i denne sammenheng til at domstolene allerede har en viss adgang til å tilpasse beviskravet i en sak på bakgrunn av bevissikringshensyn. Forleggerforeningen mener at forslaget slik det er utformet er egnet til å ha en prosessdrivende effekt og representerer et unødvendig supplement til de alminnelige bevisreglene.

§ 5-3 Krav om rimelig vederlag

I denne bestemmelsen gis det en formulering om at når retten skal vurdere det avtale honorar opp mot hva som er et rimelig vederlag, skal det blant annet legges vekt på overdragelsens omfang og hvilken økonomiske verdi den har for erververen.

I tilknytning til eksisterende normalavtaler er det bindende honorarbestemmelser som praktiseres, og som betraktes som et viktig virkemiddel for å etablere nye forfatterskap og for å skape og opprettholde litterært mangfold. I denne sammenheng er det viktig å forstå at normalkontrakten ikke bare setter en maksimal sats, men at den i praksis også er en minstesats for bøker som selger dårlig. Uten normalkontrakten er det å anta royaltysatsen typisk ville vært høyere for bøker som selger meget godt, men lavere for bøker som selger mindre enn gjennomsnittet.⁷

Mens honorarbestemmelsene er fastlagt, er forlagenes inntjening på de enkelte utgivelser svært varierende. De aller fleste forlag, og alle forlag som legger avgjørende vekt på litterært og faglig innhold i sine utgivelser, taper, til dels betydelige beløp, på et flertall av utgivelsene. Dette oppveies ved at en klarer å få frem enkelte titler som selger i store opplag, og gjør det mulig for forlagene å eksistere.

Gitt at forslaget til ny paragraf 5.3 blir vedtatt, vil det bli mulig for de få suksessforfatterne å få rett til etterbetaling av en betydelig del av forlagets merinntjening på deres utgivelser. Slike saker vil ramme de forlag som blir utsatt for det, svært alvorlig, og det bli vanskelig å bevare

⁷ Konkurransetilsynet har vurdert om disse bestemmelsene strider mot bestemmelser i Konkurranseloven. Tilsynets vurdering er at slike bestemmelser er problematiske, men at de kan godta dem fordi de er egnet til å redusere etableringshindre for nye forfattere.

tilslutningen blant forlagene til de bindende honoraravtalene og i verste fall kan oppslutningen om normalavtalene gå i oppløsning.

Det er også slik at den foreslåtte bestemmelsen innebærer en plikt til vederlag, men det finnes opphavere som av forskjellige grunner ikke ønsker å kreve vederlag. Et eksempel fra forlagsverden er ideelle organisasjoner som utgivere, hvor opphaver eller andre involverte har som hovedoppgave å utgi et budskap, ikke tjene penger. Gjennom avtalefriheten kan dette avtales. Det vil skape stor usikkerhet om utgivere på et senere tidspunkt, etter en opphaver har endret mening, må betale vederlag likevel. Det vil rokke ved utgivelsens konkrete budsjett, og generelt virke investeringsdempende.

Utgangspunktet for hva som utgjør et rimelig vederlag, kan vanskelig være noe annet enn det som avtales mellom partene i hvert enkelt avtaleforhold, noe heller ikke lovforslaget i nevneverdig grad fraviker. Departementet påpeker imidlertid at behovet for en slik bestemmelse synliggjøres ved den høye terskelen for lemping etter dagens avtalerett. Forleggerforeningen mener at denne høye terskelen heller bør sees på som en sunn påminner om at avtalefriheten står og bør stå sterkt, og at unntak fra denne kun bør tillates når særlig sterke hensyn gjør seg gjeldende. En slik adgang finnes allerede i norsk avtalerett, og vi har vansker for å se at domstolene ikke allerede står i en posisjon til å fange opp tilfeller hvor etterfølgende avtalerevisjon er rimelig. Etter Forleggerforeningens mening er det ikke foretatt noen forsvarlig analyse av behovet for det som kan tolkes som en innskrenking av avtalefriheten.

Forslaget til ny bestemmelse er muligens inspirert av endringer i Tyskland og Nederland. Det er da verdt å nevne at det i disse landene har vært større behov for denne type bestemmelser enn det er i Norge, ettersom omsetningen i Norge ofte skjer gjennom bruk av relativt balanserte kontrakter. For Forleggerforeningen er det lite ønskelig at det lovfestes en slik bestemmelse som har potensiale for å skape ubalanse i allerede balanserte normalkontrakter forhandlet frem mellom Forleggerforeningen og opphavsmannsorganisasjoner som Den Norske Forfatterforening, Norsk faglitterær forfatter- og oversetterforening, Norsk Oversetterforening m.fl.

Lovgivningen i Tyskland er også langt mer detaljert og etterlater mindre rom for fortolkning enn det norske lovforslaget. For eksempel vil utkast til ny lovgivning i Tyskland unnta kollektive normalkontrakter fra tilsvarende lovregulering av krav på rimelig vederlag. Det vises her til foreslått artikkel 32 i lovutkast av 16. mars 2016 med følgende ordlyd: «remuneration shall be equitable if determined in accordance with joint remuneration agreement» (egen oversettelse). Etter det tyske forslaget vil altså vederlag etter kollektive normalkontrakter anses å være rimelige og derfor unntas fra reguleringen.

Anvendelsesområdet for utkastets §5-3 må også avgrenses i andre retninger. For eksempel synes det å være meget uheldig for investeringsviljen i kulturbransjen om §5-3 skal kunne påberopes for å revidere royaltavtaler hvor begge parter ved avtaleinngåelsen har delt risikoen. Hvis det er kun bestselgeravtalene som skal revideres, og ikke de tilfellene hvor utgiver/produsent taper penger, så vil §5-3 redusere investeringslysten i smal kultur, noe som neppe kan være hensikten med ny åndsverklov.

Det er problematisk at det i vurderingen av hva som er rimelig vederlag skal vektlegges «hvilken økonomisk verdi [en rettighet] har for erververen», når begge partene i en avtale alltid vil måtte ta høyde for egne risikovurderinger både i forhandlinger og i avtaleinngåelsen.

Eksempelvis vil en forfatter kunne ønske engangsbetaling fremfor royaltybetaling fordi han selv ikke har tro på at prosjektet vil selge. Etter vårt syn kan ordlyden i utkastet leses slik at det legger føringer om at etterfølgende forhold, eksempelvis uventet suksess, skal vektlegges i vurderingen av om rimelig vederlag. Dette mener vi er uheldig, ettersom det, som Departementet er inne på, innebærer en større grad av uforutsigbarhet.

Slik lovforslaget er uformet, med de knyttede kommentarene fra Departementet og den eksplisitte lovhenviingen til avtaleloven § 36 i forslagets § 5-4, vil en bestemmelse som i § 5-3 skape stor usikkerhet rundt hvordan bestemmelsen skal anvendes av domstolene, og den vil potensielt være prosessdrivende.

Forleggerforeningen er tilhenger av at opphavsmenn skal ha rett til et rimelig vederlag, noe foreningens normalkontrakter bekrefter. Vi ber imidlertid Departementet sløyfe denne bestemmelsen. Området for royaltyavtaler og kollektive normalkontrakter må som et minimum unntas, slik det er gjort i Tyskland.

Det er for øvrig både ut fra ordlyden og Departementets kommentarer høyst uklart hvilken betydning denne bestemmelsen vil ha, særlig i lys av den allerede eksisterende adgangen til avtalerevisjon i avtaleloven § 36, og læren om bristende forutsetninger.

Skulle Departementet mot formodning ønske å beholde denne bestemmelsen, må det som et minimum presiseres at den konkrete overdragelsen skal sammenholdes med det som er vanlig på avtaletidspunktet. Ordene «på avtaletidspunktet» må føyes til utkastet §5-3, 2. ledd.

§ 5-5 Oppsigelse av avtale ved manglende bruk

Forleggerforeningen støtter ikke Departementets forslag til ny bestemmelse. Forlagene opplever at hensynene bak den foreslåtte bestemmelsen i tilstrekkelig grad kan ivaretas gjennom særskilt avtaleregulering av oppsigelsesklausuler tilpasset hvert enkelt avtaleforhold og hver enkelt bransje.

Det påpekes for øvrig at ordlyden i bestemmelsen er noe uheldig når den viser til at rettsvirkningen (oppsigelsesrett) inntreffer «i slike tilfelle», noe som språklig kun viser til at erverver har en plikt til å bruke overdratte rettigheter. Selv om scenariet neppe er særlig praktisk, kan det tenkes tilfeller hvor en som har ervervet en rettighet, har legitime grunner til å ikke ønske å bruke rettigheten. Det er da uheldig å ha en bestemmelse som etter sin ordlyd gir uttrykk for at opphavsmannen har et rettskrav på at erververen bruker rettigheten. Det kan også tenkes situasjoner hvor det gir liten mening at avledete rettigheter går tilbake til opphaver. Ved oversettelser, for eksempel, kan oversetteren ikke utnytte sin oversettelse uavhengig av den retten som forlaget har ervervet fra det utenlandske forlaget. Det norske forlaget kan komme i en situasjon hvor det utenlandske forlaget aksepterer en lengre frist for utgivelse enn den loven fastsetter. Det vil være urimelig for forlaget om oversetterretten som forlaget har ervervet, skal kunne tas tilbake av oversetteren uavhengig av forlagets utgivelsesplikt overfor det utenlandske forlaget.

Det er verdt å merke seg at normalkontraktene i bokbransjen allerede inneholder lignende bestemmelser, men at disse naturlig nok varierer med den aktuelle bruken som overdras. De fleste forlagsavtaler innebærer altså at rettigheter for flere utnyttelsesformer overdras. Det må derfor være klart at en oppsigelse bare vil gjelde for den eller de konkrete utnyttelsesformene som ikke er tatt i bruk etter den fastsatte tidsfrist.

Skulle Departementet fastholde at bestemmelsen skal innføres, vil det være naturlig at det legges arbeid i å begrense oppsigelsesretten til den aktuelle utnyttelsesformen som har blitt utnyttet, samt innta en unntaksbestemmelse som gjør det mulig å kreve utsettelse for å beskytte større investeringer. Det må også kommenteres i loven eller i forarbeidene at utnyttelse av oppsagte rettigheter ikke kan skje dersom det skader utnyttelsen av de andre overdratte (og utnyttede) rettigheter.

Forleggerforeningen vil også kommentere at det virker urimelig og upraktisk at utkastet fastsetter tidsfristene såpass entydig og strengt. Når en avtale overdrar rettighetene til flere utnyttelsesformer til et forlag, vil forlaget ofte ha god grunn til å utnytte dem i tur og orden, og ikke samtidig. Den lovfastsatte fristen må derfor enten være romsligere eller åpne for at den lovfastsatte fristen kan avvikes ved avtale uten at det vises til et upresist krav om rimelighet.

§ 5-6 Åndsverk skapt i ansettelsesforhold

Forleggerforeningen støtter forslaget, men tredje setning i det foreslåtte første ledd er uheldig. Vi mener avgrensningene i bestemmelsen for øvrig er tilstrekkelige, og at den foreslåtte tredje setning, spesielt hvis den blir tolket slik at verk som skapt før digitale utgivelser aldri vil kunne gå over til arbeidsgiver, gjør det vanskelig for partene i et ansettelsesforhold å forutse sin rettsstilling og rokker ved forholdet mellom arbeidstaker og arbeidsgiver. I forlagsverden er det mange eksempler på tekst o.l. som er utarbeidet av ansatte i en tid hvor det ennå ikke var digitale utgivelser. Denne teksten har naturlig inngått i senere tids digitale utgivelser, uten at dette har vært gjenstand for diskusjon. Utkastets §5-6, tredje setning, hvis tolket slik nevnt ovenfor, vil skape unødig uro rundt allerede etablert praksis.

Vi gjør også oppmerksom på at Departementet på side 265 og 266 kommenterer: «Unntatt er også verk som skapes utenfor arbeidstiden, typisk verk skapt på fritiden uten arbeidsgivers instruksjon og som ikke er omfattet av ansettelsesforholdet». Vi tror det vil være bedre om Departementet unnlater å bruke uttrykkene «utenfor arbeidstiden» eller «fritiden», men heller fokuserer på om det skjer etter instruksjon fra arbeidsgiver som en del av arbeidstakerens lønnede arbeid.

4.7 Kapittel 9

Generelle kommentarer

Forleggerforeningen mener ordlyden «inngrep i rettigheter» og «inngrep ved bruk» gjennomgående bør revurderes, ettersom brudd på åndsverkloven kan gjøres på flere måter som ikke naturlig faller inn under denne formuleringen, og siden sistnevnte impliserer at bruk som nevnt i avtalelisensbestemmelsene, er et «inngrep». Dette gjelder særlig straffebestemmelsene, hvor klar ordlyd er en forutsetning for anvendelse.

Forleggerforeningen er også uenig i forslaget om å innføre en ny regel som gir retten adgang til å gi tillatelse til bruk av en rettighet (§ 9-5).

Vi støtter Departementets forslag om å tydeliggjøre domstolenes adgang til å avsi forbudsdom.

4.8 Forlagenes selvstendige rettigheter

Vi har tidligere tatt til orde for det er behov for å gi forlagene selvstendige rettigheter i åndsverkloven. Dette diskuteres nå også på EU-nivå, hvor EU-kommisjonen arrangerer en åpen konsultasjon vedrørende spørsmålet om forlag/utgivere bør gis en egen «neighboring right».⁸ Vi ønsker derfor at Departementet følger EU-kommisjonens initiativ på dette området.

Ettersom vi tidligere har tatt til orde for dette overfor Departementet, inntas vår tidligere redegjørelse:

«Det forholdet vi har i tankene, illustreres godt når et forlag utgir en lydversjon av en bok som det tidligere har gitt ut i trykt form. For lydversjonen av boken får forlaget en produsentrett etter § 45, men for den trykte utgaven er alle forlagets rettigheter normalt basert på rettigheter som er overdratt fra forfatter, fotograf, illustratør, bildebyrå mv. gjennom individuelle avtaler, og dessuten på rettigheter som er overdratt fra medarbeidere basert på gjeldende ulovfestede juridiske teorier om opphavsrettens overgang til arbeidsgiver når verket skapes i et arbeidsforhold. Dessuten vil forlagets forretningsmessige investeringer ha en viss generell beskyttelse etter markedsføringsloven, særlig §§ 1 og 8a.

Forfatteravtalene vil normalt innebære at forlaget overdras enerett for visse utnyttelsesformer. Avtaler med fotografer og illustratører vil variere mellom enerettsavtaler og avtaler om ikke- eksklusiv gjengivelsesrett. Bildebyråenes avtaler vil normalt gi rett til en ikke-eksklusiv gjengivelse i et konkret verk. Ansattes overdratte rettigheter vil knytte seg til forskjellige bidrag med verkshøyde, som for eksempel omslagsdesign, tekster, billedredaksjon, samleverksredaksjon, prosjektering og disponering av bokverk og omfattende tekstredigering og omskriving. Slike rettigheter vil være enerettigheter i alle fall for de formål som ligger innenfor forlagets ordinære forretningsvirksomhet. For øvrig er det en omforent forståelse mellom forlagene og forskjellige rettighetshavergrupper at forlagene har en selvstendig rettighet til satsbildet. Forståelsen er basert på en avklaring som skjedde i en privat voldgiftsdom om fordelingen av kopieringsvederlaget i 1984, og baserer seg, så vidt vi forstår, på en tolkning av markedsføringsloven.

Som man ser, er forlagets rettigheter til for eksempel en tykt bok sammensatt av mange forskjellige typer overdratte rettigheter og tolkningsbaserte rettigheter, som hver for seg oftest er uavhengige av hverandre. Forlagets rett til verket som helhet, det vil si til summen av alle de bidragene som verket utgjør, har ingen klar basis. Det nærmeste man kommer en form for produsentrett som favner den helheten en bok utgjør, er de nevnte bestemmelsen i markedsføringsloven, som dessuten naturlig nok ikke spesifikt er tilpasset boken som produkt og forlagenes produsentsituasjon.

Begrunnelsen for fonogramprodusentenes selvstendige rettighet til lydopptak er rimeligvis det arbeidet og den investeringen som knytter seg til initieringen, organiseringen og tilretteleggingen av produksjonen, hvor produsenten gjennom sitt

⁸ Konsultasjonen finnes her: <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/public-consultation-role-publishers-copyright-value-chain-and-panorama-exception>.

Seneste uttalelser om dette fra Kommisjonen finnes her: https://ec.europa.eu/commission/2014-2019/oettinger/announcements/speech-world-press-freedom-day-difference-day-bozar-brussels_en

arbeid skaper en helhet av mange rettighetshavers bidrag. For en rekke bokutgivelser er forlagets innsats helt tilsvarende, det gjelder særlig rikt illustrerte bøker og bøker med bidrag fra flere forfattere. I tillegg kommer det forholdet at mange av utgivelsene involverer opphavsrettslig vernede bidrag fra forlagets ansatte, hvor overdragelsen av rettigheter til forlaget har et ulovfestet og etter forholdene noe uklart fundament. Samlet sett tilsier disse forholdene at et bokforlag har et like stort behov for på en helhetlig måte å få sikret sine produsentrettigheter til bøker i trykt form, og for så vidt også i digital form, som fonogramutgivere har når det gjelder lydopptak. Man kunne for så vidt si at den mengden opphavsrettslig vernede bidragene som forlagene ansatte tilfører mange verk, gjør behovet større.

Vår hovedkonklusjon er at forlagets produsentrettigheter har et for løst sammensatt og lite helhetlig fundament. Det blir særlig problematisk fordi utviklingen går i retning av et økende antall utgivelser som er initiert og strukturert av forlaget, hvor mange forskjellige rettighetshavers bidrag er involvert, og hvor forlagsansatte bidrar vesentlig til verkets tilblivelse og form. Og dessuten vil økningen i nye utnyttelsesmåter både digitalt og analogt (for eksempel behovsutgivelse av hele eller deler av utgitte verk) bety at forlagets investeringer og produsentrettigheter kommer under et stadig sterkere press fra de forskjellige rettighetshaverne som bidrar i boken. Det vil derfor være viktig at åndsverkloven gir bokforlagene en produsentrett for bokutgivelser i analog og digital form, og det vil kunne skje uten at det behøver å gripe inn i de enkelte rettighetshavernes eksisterende rettigheter til de enkelte selvstendige verk som inngår i en bokutgivelse. En slik rettighet vil for eksempel måtte dreie seg om retten til satsspeilet og sideutformingen, om rettigheten til den sammenstillingen av forskjellige verkstyper og individuelle bidrag som en bok ofte utgjør (i mange sammenhenger vil sammenstillingen være av den type som § 5 omhandler), og om rettigheten til utnyttelsen av det arbeidet som medarbeidere i og utenfor forlaget bidrar med i sitt ansettelses- eller engasjementsforhold».

Vi har fått opplyst at arbeidet med forlagsrettigheter har kommet i gang i land som Belgia og Frankrike, og vi deler gjerne informasjon om dette med Departementet. På EU-nivå har Den europeiske forleggerforening sonderet muligheten for å bedre forleggenes posisjon⁹. Forleggerforeningen støtter aktivt dette arbeidet.

⁹ FEP members are calling on the Commission to assess the best solutions in order to recognise the role of the publishers in the copyright value chain. FEP members unanimously support an urgently required solution to address the challenge raised by several Court decisions (CJEU Ruling HP/Reprobel and Vogel/VG Wort in Germany). However, they are still considering what the best solution might be. Hence the answers to this question and the following questions up to and including 15 must be read in a broad sense i.e. that FEP and its members support an EU-wide solution.

Such a solution must include at a minimum a clarification that book publishers are rightholders according to the 2001 Copyright Directive and that, accordingly, they are entitled to benefit from a share of the remuneration in cases of exceptions.

It needs to be recognized in EU and national level are rightsholders from the moment they sign a contract with an author and that contract transfer or license the commercial exploitation of the rights to the publisher, in whole or partly. This needs to be recognised in EU and national laws.

Therefore, any EU solution must confirm publishers' legitimacy as rightsholders under copyright so as to benefit from remuneration linked to copyright exceptions according to the existing systems. This would address the HP Reprobel ruling 572/13 which reads "However, publishers are not among the reproduction rightholders listed in Article 2 of Directive 2001/29 (47) and since, first, the fair compensation which is payable under the reprography exception and the private copying exception is intended, as is apparent from paragraph 36 above, to compensate for the harm suffered by rightholders as a result of the reproduction of their works without their authorisation and, second, publishers are not exclusive reproduction rightholders pursuant to Article 2 of

Begrunnelsen for naborettigheten til musikk og filmprodusenter¹⁰ er fullt ut anvendelig for bokforleggere også. Innføring av en slik forlegger-naborettighet vil kunne ha flere positive virkninger:

a. Forlagets investeringer beskyttes bedre, investeringer som har økt og blitt mer utsatt i og med digitalisering. Et eksempel fra skolebokproduksjon illustrerer dette behovet. I dag består et læreverk til bruk i skolen av en rekke både analoge og digitale komponenter, hvor forlagenes bidrag er omfattende. I tillegg til initiering, planlegging og rekruttering av forfattere og andre bidragsytere, krever et læreverk tilpasset dagens marked også utvikling og drift av teknologiske plattformer, utvikling av digitalt innhold, og investering i omfattende kurs- og kundestøtte knyttet til bruk. Dette i tillegg til redaksjonell bearbeidelse av tekst, utforming av design, billedredaksjon og rettighetssikring. Og fremfor alt er den innsatsen som knytter seg til å ivareta verkets helhet, basert på de didaktiske valgene forfatterne har gjort, betydelig. Videre skal forlagene administrere, oppdatere og vedlikeholde verkene i all sin kompleksitet, både i digitale og papirbaserte formater. Selvsagt er forfatternes tekst og kompetanse fortsatt helt vesentlig for et læreverk, men forlagene har i dag en rolle som både produsent, regissør og medskaper. For å kunne fremstille et normalt antall læreverkskomponenter for ett årstrinn, påløper i dag investeringskostnader i størrelsesorden NOK 3.500.000,-.¹¹ Men ett trinn i et læreverk står aldri for seg selv. Et forlag som skal utvikle et helt læreverk til bruk på grunnskolens syv trinn, står i dag overfor fremstillingskostnader på mellom 20 og 30 millioner.

b. En selvstendig forlegger-naborettighet vil tydeliggjøre forlagenes rett til å få vederlag fra unntaksbestemmelsene i åndsverkloven. Forlagenes rett til vederlag for slik sekundærbruk har kommet på spissen i Europa gjennom Reprobel/HP- og Vogelavgjørelsene. Det vil være positivt om eksisterende balanse opprettholdes – en balanse som utilsiktet har blitt utfordret av Reprobel/HP- og Vogelavgjørelsene.

c. En selvstendig forlegger-naborettighet vil gi forlagene en bedre mulighet til å bekjempe piratkopiering.

Directive 2001/29, publishers do not suffer any harm for the purposes of those two exception(48)". It is unacceptable that where a publisher holds e.g. the reproduction right at the time a reproduction is made under an exception, he is deemed not to suffer any harm. A clarification in line with other EU legislation is required in order to ensure that rightsholder status under copyright may be obtained by way of transfer of rights. Legal certainty reflecting the reality of contractual transfer of rights is urgently required in this area.

¹⁰ Fortale (10) til direktivet: If authors or performers are to continue their creative and artistic work, they have to receive an appropriate reward for the use of their work, as must producers in order to be able to finance this work. The investment required to produce products such as phonograms, films or multimedia products, and services such as 'on demand' services, is considerable. Adequate legal protection of intellectual property rights is necessary in order to guarantee the availability of such a reward and provide the opportunity for satisfactory returns on this investment.

¹¹ Et stort norsk forlag har beregnet kostnadene på et læreverk på ungdomstrinnet. Utregningen er foretatt basert på et eksisterende læreverk i engelsk på ungdomstrinnet, og eksempelet er valgt fordi det representerer et verk med en helt gjennomsnittlig komponentsammensetning og kompleksitet. Eksempelet omfatter et slags minimum i våre dager; elevbok, arbeidsbok og lærerens bok på bokmål og nynorsk og i digitale versjoner. I tillegg kommer et interaktivt tavle-produkt og en digital ressurs. Regnestykket omfatter kun det konkrete læreverkets fremstillingskostnader frem til publisering, og ikke de betydelige investeringene knyttet til utvikling av digitale løsninger/plattformer som brukes av flere læreverk og kundestøtteapparat i forlengelsen av dette, ei heller kostnader i forbindelse med oppdateringer og vedlikehold, mv. Kostnader til konseptutvikling, analog og digital produksjon og markedsføring er regnet med, samt de faste rettighetskostnadene, men ikke royalty.

Det er hevdet at en løsning med selvstendig forlegger-naborettighet vil kunne undergrave opphavsrettigheten som forlagene får sin avlede rettighet fra. Det er vanskelig å se hvordan dette skulle skje. Naborettigheten er selvstendig og påvirker ikke direkte opphavsretten. Tvert imot, det at forlagene får en selvstendig naborettighet, vil beskytte det tekniske miljøet hvori forfatterens opphavsrett blir utnyttet, noe som igjen vil være til forfatterens fordel ved at utgivelsen som en helhet beskyttes bedre.

Iblant er det uklart om markedsføringsloven og satsspeilbeskyttelsen gir den klarhet og sikkerhet som en utgiver vil kunne ha behov for. For eksempel når forfatterrettighetene til en rikt illustrert bok med bildetekster, registre og annet skrevet av andre enn hovedtekstens forfatter, går tilbake til forfatteren, for eksempel på grunn av at forlaget ikke vil trykke et nytt opplag, er det bare rettighetene til bokens hovedtekst som tilbakeføres. Hvis forfatteren ønsker å utgi boken på nytt på et annet forlag, og dette forlaget (og forfatteren) ønsker å nyttiggjøre seg av de øvrige elementene i boken, vil en selvstendig forlagsrettighet klargjøre forlagets rettigheter i en slik situasjon på en langt bedre måte enn dagens lovgiving. Det betyr selvsagt ikke at forlaget nødvendigvis forvalter alle enkeltrettigheter som er aktuelle å benytte i en slik ny utgave, men for å begrunne at det nye forlaget ikke uten videre i sin nye utgave kan utnytte den helheten som boken utgjør, har forlaget i dag ingen klar og entydig lovhjemmel å vise til.

5. Andre kommentarer

5.1 Fotografiske verk og fotografiske bilder

Innlemmelsen av fotografiloven i åndsverkloven i 1995 skapte behovet for å skille fotografier i to kategorier, fotografiske verk og fotografiske bilder. De to forskjellige kategoriene er forskjellig regulert med hensyn til blant annet vernetid og etterligningsvern, slik at det er viktig at dette skillet er noenlunde tydelig. Det er ønskelig at Departementet i den stortingsproposisjonen som skal legges frem i forbindelse med at Stortinget behandler lovforslaget, omtaler skillet mellom kategoriene mer utfyllende enn høringsnotatet, siden det kan være vanskelig å klargjøre skillet i selve lovteksten. Departementet bør vurdere å ta med mer av teksten fra 1995 ot.prp-en.

5.2 Opphevelse av § 39 e

Departementet foreslår å oppheve nåværende bestemmelser om forlagsavtaler. Det påpekes at bestemmelsen er mangelfull på grunn av den teknologiske utviklingen, men hovedbegrunnelsen for å fjerne paragrafen er først og fremst at den er av mindre betydning fordi avtalereguleringen av feltet ved bruk av normalavtaler er såpass langvarig og utbredt. Selv om normalkontraktene på mange måter blir ansett som en rettslig standard, så kan det være nyttig med visse grunnleggende bestemmelser om overdragelse av opphavsrett i bokbransjen i de tilfellene hvor partene ikke benytter normalkontrakter eller på annen måte har klargjort omfanget av utnyttelsen.

Mange virksomheter og rettighetshavere som ikke er profesjonelle eller organisert, vil ofte være mest opptatt av hva som skal gjøres av henholdsvis opphaver og den utgivende virksomheten. De har svakere bevissthet om behovet for å klargjøre omfanget av rettighetsoverdragelsen. Ofte blir det uenighet om dette, fordi det ikke foreligger skriftlige avtaler, eller avtalene bare beskriver hva som skal gjøres, men unnlater å omtale hvilke rettigheter som overdras. Dessuten det er grunn til å anta at det foregår en omfattende

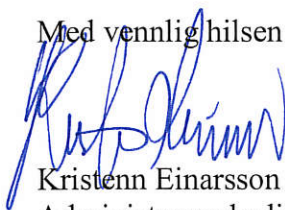
utgivelse og annen tilgjengeliggjøring av åndsverk initiert av offentlige og private virksomheter som har lav bevissthet om rettighetsoverdragelsen. Ved slike utgivelser vil det ikke uten videre være rimelig å legge til grunn bestemmelser i normalkontrakter for tilsvarende område.

En grunnleggende bestemmelse om rettighetsoverdragelse kan for eksempel tas inn i utkastet § 5-1 som nytt tredje avsnitt. Slik bestemmelsen er utformet i Departementets forslag («Erververen har bevisbyrden for at rett til å råde over åndsverk er overdratt.») reises det bare spørsmål om råderetten over verket er overdratt. Spørsmålet om i hvilket omfang retten er overdratt, vil oftest være vanskelig å klargjøre, selv om det kan bevises at begge parter har hatt intensjon om en utnyttelse. Grunnleggende bestemmelser om rettighetsoverdragelse der intet annet er bestemt, vil derfor være nyttig både for opphaver og erverver, men de kan ikke være så vide og i strid med normalkontraktene, som Departementets forslag til nytt kapittel 5 er. De bestemmelse som vi anser som viktige å ta med for bokbransjen, er bestemmelsene i nåværende § 39 e tredje avsnitt, eventuelt med mer begrensede opplagstall. Dessuten vil det være nødvendig med tilsvarende regler for tilgjengeliggjøring fra internett og liknende, hvor begrensingen mest hensiktsmessig kan gis i form av en fastsatt tidsperiode. Det må ved avtale være mulig å fravike disse bestemmelsene. Bestemmelsen bør dessuten klargjøre at begrensingene ikke gjelder verk som skapes i et ansettelsesforhold. Forleggerforeningen vil være behjelpelig hvis Departementet ønsker ytterligere innspill til en slik bestemmelse.

c. Pliktavlevering

Forleggerforeningen er bekymret for departementets forslag om å utvide adgangen til å tilgjengeliggjøre pliktavlevert materiale. Dette vil bli kommentert i egen høring, men forslaget må ses i sammenheng med ny åndsverklov da forslaget innebærer et inngrep i rettighetshavernes interesser.

Med vennlig hilsen

Kristenn Einarsson
Administrerende direktør,
Den norske Forleggerforening